

Eskola Hiztun Bila XXV—Egindakotik ikasten, etorkizuna euskaraz ardazten
Intervenció d’Avel·lí Flors-Mas (Universitat de Barcelona)

(euskarazko itzulpena beherago)

Cal fer el salt de l’aprenentatge de la llengua a l’ús de la llengua. Com es fa aquest salt i quin és el rol del professorat i els educadors?

A l’hora d’abordar aquesta pregunta s’ha de fer un comentari previ, i es que la missió que el marc legal preveu per als sistemes educatius és universalitzar el coneixement de les diferents llengües oficials, i no promoure l’ús interpersonal, entre iguals, de la llengua minoritzada. Això s’ha de tenir en compte quan avaluem els resultats de l’escola i ens obliga a ajustar les nostres expectatives sobre el potencial del sistema educatiu en els processos de revitalització lingüística, per evitar generar frustració i sensació de fracàs.

En aquest sentit, el que ens indiquen els resultats dels estudis sobre sociolingüística educativa en l’àmbit català, àmpliament coincidents amb els del projecte ARRUE, és que el salt del coneixement a l’ús interpersonal del català depèn fonamentalment de dos factors:

1. En primer lloc, de les característiques dels estudiants, fonamentalment de les seves llengües inicials.
2. En segon lloc, de la densitat lingüística de l’entorn: els contextos amb més presència relativa de catalanoparlants inicials són els que faciliten més l’ús de la llengua, incloent-hi l’adopció del català com a llengua habitual i/o d’identificació entre els estudiants amb altres llengües inicials.

No cal dir que aquests aspectes són molt difícils, o més aviat impossibles, de planificar des de la institució escolar.

Fets aquests aclariments previs, doncs, podem mirar de respondre la pregunta sobre el rol del professorat en aquest procés de “salt” de l’aprenentatge a l’ús de la llengua. Jo posaré sobre la taula dues idees que després podem debatre.

A. Generalitzar la competència en llengua minoritzada, i ampliar el concepte de competència lingüística

La primera idea clau és que si la missió de l’escola és generalitzar el coneixement de la llengua minoritzada (que és, recordem, una condició *sine qua non* per a l’activació de l’ús) el que han de fer les autoritats públiques és assegurar-se que ho fa *realment*. Això té dues implicacions.

La primera és que és necessari avaluar sistemàticament els resultats del sistema educatiu, i dels diferents models existents si és el cas, per entendre en quina mesura faciliten o no una competència plena en la llengua minoritzada. Aquesta informació és clau per poder *legitimar socialment* i potenciar els models que garanteixen aquest coneixement en major mesura. Sobre això, és bastant il·lustrativa l’experiència de la Comunitat Autònoma Basca amb l’avanç del model D.

La segona implicació és que és necessari ampliar el concepte mateix de coneixement de la llengua minoritzada. Hem de poder anar més enllà del domini de la gramàtica i els registres formals de la llengua per incorporar, dins del que s'entén per "saber una llengua", el domini de les habilitats conversacionals i els registres informals, que són els que realment faciliten el pas del coneixement a l'ús. En aquest camp, la investigació sobre *nous parlants* de llengües minoritzades demostra que els parlants "no nadius" poden (i solen) tenir dificultats per ser reconeguts com a parlants legítims de la llengua si no en dominen aquests registres i no sonen prou "autèntics". La institució escolar ha de tenir en compte això si vol igualar realment les condicions d'accés a una identitat catalanoparlant, *euskaldun* o *galegófona* al conjunt de la població escolar, amb independència del seu origen. Tot plegat implica un tractament més sistemàtic de les habilitats orals a l'aula, i també un treball de reflexió metalingüística i amb les actituds lingüístiques per qüestionar les normes socials que limiten l'ús social de les llengües minoritzades.

B. Cal generar espais segurs per a l'ús de la llengua minoritzada, dins i fora de les aules

La segona idea clau és que, en condicions de minorització, si volem facilitar el pas de l'aprenentatge a l'ús de la llengua cal generar *espais segurs* per a l'ús de la llengua minoritzada. Es tracta d'espais en què els parlants "tradicionals" poden desplegar la seva identitat lingüística sense impediments i en què els "nous" parlants poden incorporar-se a l'ús de la llengua minoritzada sense veure's jutjats o deslegimitats per les varietats que fan servir i/o per possibles limitacions en el domini de la llengua. Acabaré la meva intervenció amb algunes derivades d'aquesta idea.

D'entrada, el rol del professorat s'ha de centrar en generar espais i moments d'ús de la llengua dins de l'aula, en el marc de les activitats d'ensenyament-aprenentatge. Per aconseguir que l'aula esdevingui un espai segur d'ús de la llengua minoritzada cal, però, adoptar les estratègies didàctiques adequades per assegurar que els estudiants fan un ús actiu de la llengua minoritzada en aquest marc, cosa que no sempre es pot donar per descomptada en les actuals condicions demosociolingüístiques.

En segon lloc, professors, educadors i també el personal no docent del centre poden exercir un paper de *model lingüístic* i propiciar usos de la llengua minoritzada fora de l'aula. Uns usos que per definició es donen en registres més informals i amb una orientació més interpersonal que els que es produeixen en el marc de les activitats d'ensenyament-aprenentatge. Els resultats de la investigació ens diuen que els estudiants que disposen d'una competència suficient en la llengua minoritzada i es troben en contextos interpel·lants convergiran majoritàriament cap a la llengua del seu interlocutor. Per tant, involucrant tot el personal de l'escola es pot aconseguir que el conjunt de la institució escolar, i no només la classe de llengua, esdevingui un espai segur i acollidor que convida a l'ús de la llengua minoritzada.

En tercer lloc, i sense deixar encara la institució escolar, el professorat i els educadors poden involucrar-se en la creació d'espais d'aprenentatge no formal i d'ús de la llengua fora de l'aula (per exemple, en activitats extraescolars o en activitats més focalitzades, com ara experiments perquè els estudiants es transformen en "nous parlants" durant un temps limitat). L'objectiu principal d'aquestes activitats pot no ser lingüístic (per exemple, practicar

un esport o participar en un club de lectura), però el focus en l'ús de la llengua minoritzada i en subvertir les normes socials que restringeixen aquest ús ha de ser clar i compartit entre educadors/-es i estudiants. Sense perdre de vista que la participació dels estudiants en aquestes activitats serà voluntària, perquè, com hem vist, la intervenció sobre els usos interpersonals privats del conjunt de l'alumnat queda fora de les possibilitats legals de l'escola.

Per acabar, hem d'entendre que la potenciació d'aquests espais segurs per a l'ús de les llengües minoritzades ha d'anar necessàriament més enllà de l'àmbit educatiu i s'hi ha d'involucrar també el món associatiu, els clubs esportius o l'oferta audiovisual, entre altres. Són necessaris activitats i productes que siguin significatius i que generin referents positius d'identificació i ús de les llengües minoritzades per a infants, adolescents i joves més enllà de la institució escolar.

Eskola Hiztun Bila XXV–Egindakotik ikasten, etorkizuna euskaraz ardazten Avelí Flors-Mas-en saioa (Universitat de Barcelona)

Itzulpen automatikoa, gainberitua

Hizkuntza ikastetik hizkuntza erabiltzera jauzi egin behar da. Nola egiten da jauzi hori eta zein da irakasleen eta hezitzaileen rola?

Galdera horri ekiteko, alde aurretik iruzkin bat egin behar da, eta lege-esparruak hezkuntza-sistemarako aurreikusten duen xedea hizkuntza ofizialen ezagutza unibertsalizatzea dela, eta ez sustatzea hizkuntza gutxitua, berdinen artean, erabiltzea. Hori kontuan hartu behar da eskolaren emaitzak ebaluatzen ditugunean, eta hizkuntza-indarberritzearen prozesuetan hezkuntza-sistemaren potentzialari buruz ditugun itxaropenak egokitzea behartzen gaitu, frustrazioa eta porrot-sentsazioa ez sortzeko.

Alde horretatik, hauxe da Kataluniako hezkuntza-soziolinguistikari buruzko azterketen emaitzek adierazten digutena, ARRUE proiektukoekin oso bat datozenak, katalanaren ezagutzatik pertsonarteko erabilerarako jauzia, funtsean, bi faktoreren mende dagoela:

1. Lehenik eta behin, ikasleen ezaugarriak, batez ere beraien hasierako hizkuntza.
2. Bigarrenik, inguruko hizkuntza-dentsitatea. Jatorrizko katalan hiztunen presentzia erlatibo handiena duten testuinguruak dira hizkuntzaren erabilera gehien errazten dutenak, barne hartuta katalana ohiko hizkuntza gisa eta/edo identifikazio-hizkuntza gisa hartzea hasierako hizkuntza katalana ez duten ikasleen artean ere.

Ez da esan behar alderdi horiek oso zailak edo ezinezkoak direnik eskola-instituziotik planifikatzeko.

Aldez aurreko argibide horiek egin ondoren, beraz, ikaskuntzatik hizkuntzaren erabilerara jauzi egiteko prozesu horretan irakasleek duten rolari buruzko galderari erantzun diezaiokegu. Nik mahai gainean jarriko ditut bi ideia, gero eztabaidatu ahal izango ditugunak.

A. Hizkuntza gutxituko gaitasuna orokortzea eta hizkuntza gaitasunaren kontzeptua zabaltzea.

Lehenengo ideia nagusia hau da: eskolaren xedea **hizkuntza gutxituaren ezagutza orokortzea** bada (hori baita, gogoratu, erabilera aktibatzeke sine qua non baldintza), agintari publikoek **ziurtatu** egin behar dute ezagutzaren orokortze hori benetakoa dela. Horrek **bi ondorio** ditu.

Lehenik eta behin, hezkuntza-sistemaren emaitzak **sistematikoki ebaluatu** behar dira, bai eta dauden ereduak ere, halakoak baleude, hizkuntza gutxituan betetako gaitasuna lortzea zein neurritan ahalbidetzen duten edo ez jakiteko. Informazio hori funtsezkoa da **ezagutza hori hoberen bermatzen duten ereduak gizartean legitimatzeko eta sustatzeko**. Horri dagokionez, nahiko adierazgarria da Euskal Autonomia Erkidegoak D ereduaren aurrerapenarekin duen esperientzia.

Bigarren inplikazioa da beharrezkoa dela **hizkuntza gutxitua ezagutzearen kontzeptua bera zabaltzea**. Hizkuntzaren gramatika eta erregistro formalak menderatzeetik haratago joan behar dugu, hizkuntza bat jakiteari dagokionez, **elkarrizketa-trebetasunak eta erregistro informalak barne sartzeko**, horiek baitira ezagutzatik erabilerara igarotzea errazten dutenak

Eremu horretan, aintzat hartu behar dugu hizkuntza gutxituetako hiztun berriei buruzko ikerketak erakusten dutena: “bertakoak ez diren” hiztunek zailtasunak izan ditzaketela (eta izaten dituztela) hizkuntzaren hiztun legitimo gisa aitortuak izateko, baldin eta erregistro horiek menderatzen ez badituzte eta ez badute “benetako soinu/antz” nahikorik.

Eskola-instituzioak hori kontuan hartu behar du identitate katalan hiztuna, euskalduna edo galegofonoa eskuratzeko baldintzak ikasle guztien artean benetan berdindu nahi baditu, haien jatorria edozein dela ere. Horrek guztiak eskatzen du ikasgelan ahozko trebetasunak modu sistematikoagoan lantzea, eta gogoeta metalinguistikoa eta hizkuntza-jarrerak lantzea, hizkuntza gutxituen erabilera soziala mugatzen duten gizarte-arauak zalantzan jartzeko.

B. Espazio seguruak sortu behar dira hizkuntza gutxitua erabiltzeko, ikasgelen barruan eta kanpoan

Bigarren ideia nagusia hau da: gutxitze baldintzetan, hizkuntza ikastetik erabiltzerainoko bidea erraztu nahi badugu, **eremu seguruak sortu behar** direla hizkuntza gutxitua erabiltzeko.

Espazio horietan, hiztun “tradizionalek” beren hizkuntza-identitatea oztoporik gabe zabaldu dezakete, eta hiztun “berriak” hizkuntza gutxituaren erabileran sar daitezke, beren burua epaitu edo deslegimitaturik ikusi gabe baliatzen dituzten aldaerengatik edo/eta hizkuntza menderatzeko balizko mugengatik. Ideia horretatik eratorritako beste batzuekin bukatuko dut nire hitzaldia.

Hasteko, **irakasleen rolak ikasgelan hizkuntza erabiltzeko espazioak eta uneak sortzea** izan behar du **ardatz, irakaskuntza-ikaskuntza jardueren esparruan**. *Ikasgela* hizkuntza gutxitua erabiltzeko **eremu segurua izan dadin**, beharrezkoa da, baina, **estrategia didaktiko egokiak** hartzea ikasleek esparru horretan hizkuntza gutxitua aktiboki erabiltzen dutela ziurtatzeko, eta hori ezin da beti ziurtzat jo egungo egoera demosoziolinguistikoetan.

Bigarrenik, **irakasleek, hezitzaileek eta** irakasle ez diren langileek **hizkuntza-eredu** izatearen eginkizuna bete dezakete, **eta hizkuntza gutxitua ikasgelatik kanpo ere erabiltzen lagundu**. Erabilera horiek, berez, erregistro informala goetan ematen dira, eta irakaskuntza-ikaskuntza jardueren esparruan gertatzen direnak baino orientazio interpersonalagoa dute. Ikerketaren emaitzen arabera, hizkuntza gutxituan **gaitasun nahikoa duten eta testuinguru interpelatzaileetan dauden ikasleek solaskidearen hizkuntzara joko dute** gehienbat. Beraz, **eskolako langile guztiek parte hartuz**, eskola-instituzio osoak, eta ez bakarrik hizkuntza-klaseak, **espazio seguru eta atsegina izatea lor** daiteke, **hizkuntza gutxitua erabiltzera gonbidatzen duena**.

Hirugarrenik, eta eskola-instituzioa oraindik utzi gabe, irakasleak eta **hezitzaileak ikasgelatik kanpo ikaskuntza ez-formaleko eta hizkuntza erabiltzeko espazioak sortzen inplikatu** daitezke (adibidez, eskolaz kanpoko jardueretan edo jarduera fokalizatuagoetan; adibidez, ikasleak hiztun berri bihurtzeko esperimenduetan). Jarduera horien **helburu nagusia ez du zertan linguistikoa izan** (adibidez, kirola egitea edo irakurketa-klub batean parte hartzea), **baina** hizkuntza gutxitua **erabiltzearen eta erabilera hori murrizten duten gizarte-arauak iraultzearen “focus”ak izan behar du argia eta** hezitzaileen eta ikasleen artean **partekatua**. Ez da ahaztu behar ikasleek jarduera horietan parte hartzea **borondatezkoa** izango dela, izan ere, ikusi dugun bezala, ikasle guztien pertsonen arteko erabilera pribatuen gaineko esku-hartzea eskolaren legezko aukeretatik kanpo geratzen da.

Amaitzeko, ulertu behar dugu hizkuntza gutxituak **erabiltzeko eremu seguru** horiek **sustatzelanak hezkuntza-esparrutik haratago joan behar** duela nahitaez, eta, besteak beste, elkarteen mundua, kirol-klubak eta ikus-entzunezko eskaintza sartu behar direla. Beharrezkoak dira jarduera eta produktu esanguratsuak, eta erreferentzia positiboak sortzen dituztenak haur, nerabe eta gazteentzat hizkuntza gutxituak identifikatu eta erabiltzeko, eskola-instituziotik haratago.
